Веселка

журнал для дітей

THE RAINBOW ✧ A Children's Magazine

РІК XXVIII ЖОВТЕНЬ 1981 Ч. 10. (324)

РОЗГАДАЙМО!

КУТОК РОЗВАГ

ЗАГАДКИ

а.

Коло церкви має хату,
Ще й високу мов палату,
Всіх у церкву він скликає,
Але сам там не буває.

***

б.

Один говорить, два дивляться,
а два слухають?

***

в.

Що проходить крізь шибу вікна,
але її не розбиває?

***

ЗАГАДКИ-НЕДОМОВКИ

а.

Жовта сукня, сама ж біла,
Ще й зелені коси;
Як розріжеш її тіло —
Закрутить у носі.
Отака вона красуля,
А зовуть її . . . . . . ?

б.

Ні рибина, ні звірюка,
Дивовижна каменюка:
Прудко плаває в воді,
Ледве ж сунеться в ході.
То не звір і не комаха,
То річкова . . . . ?

Є. Яворівський

***

МАГІЧНИЙ КВАДРАТ

. . . . місто в Галичині, давній червенський город
. . . . рід газу
. . . . звірята пустині
. . . . наступає після вибуху бомби

***

ЩО ЦЕ?

Невидимий дух скинув капелюх.

***

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ

(На місце рисок вставити бракуючі склади або букви).

Громада по ни - - -, бідному соро - - -
Не все зо - - - -, що сві - - - -
Без му - - нема на - - -
- - - си - - тою Бог з ка - - - - -
Тер - - ко - - че ота - - ном - - деш
- ве - - кої - - - ри ма - - - д - щ

ВІДТІНІ КОЛЮМБА

Ви напевно знаєте, що відкривець Америки Христофор Колюмб мав багате на пригоди, барвисте життя. І ось цього року згадуємо 489-ті роковини відкриття Колюмбом Нового Світу. З цієї нагоди робимо його предметом дуже приємної й цікавої зорової розваги.

Передусім помалюйте всю площину довкола Колюмба (тобто місце, обкреслене колом) яскравою крейдкою — помаранчовою, червоною, жовтою та ін.

Тепер тримайте малюнок у віддалі коло 16 цалів (інчів) від Ваших очей. Дивіться на малюнок одну хвилину. Потім зверніть Ваші очі прямо на клаптик білого паперу або на ясно помальовану стіну, віддалену на яких шість стіп (фітів).

Зверніть увагу на зміну кольорів. Зображення Колюмба на стіні здаватиметься більшим, а колір тла, обкресленого колом, матиме зовсім іншу відтінь.

РОЗГАДКИ ЗАГАДОК З ЧИСЛА „ВЕСЕЛКИ" ЗА ВЕРЕСЕНЬ 1981 р.: МЕТАГРАМИ: а) Злива-слива. б) Дудка-вудка. в) Дім-дим. ШАРАДИ: а) Поріг. б) Вино-град. В) Дон-бас. СТВОРІТЬ НОВІ СЛОВА: столиЦЯ, полиЦЯ, станИЦЯ, синИЦЯ, рукавИЦЯ, спідниЦЯ. НАРОДНІ ЗАГАДКИ: а) Морква. б) Дерево. в) Цибуля. г)Гриб. ґ) Дощ. ЩО ЦЕ? а) Дощ,б) Перо. ШАРАДА: мапа. ЩО ЦЕ? Дім-дим.

з кольоровими ілюстраціями виходить кожного місяця у Видавництві „Свобода" заходами Українського Народного Союзу. Редагує Колеґія. Річна передплата становить у ЗСА — 8.00 дол. у інших країнах — рівновартність цієї суми. Для членів УНС 5.00 дол. Ціна окремого числа 75 центів. Ціна подвійного числа — 1.00 дол.

THE RAINBOW — VESELKA

Обкладинка роботи Марти Гулей-Леґецкіс

Published monthly, except May to August Bi monthly
at Jersey City, New Jersey
Montgomery Street — Jersey City, New Jersey 07302
Subscription $8.00 per year, UNA members $5.00 per year.
Entered as Second Class at Jersey City, N. J.

Ілюстрація на обкладинці:

Марта Гулей-Леґецкіс — Осіннє листячко

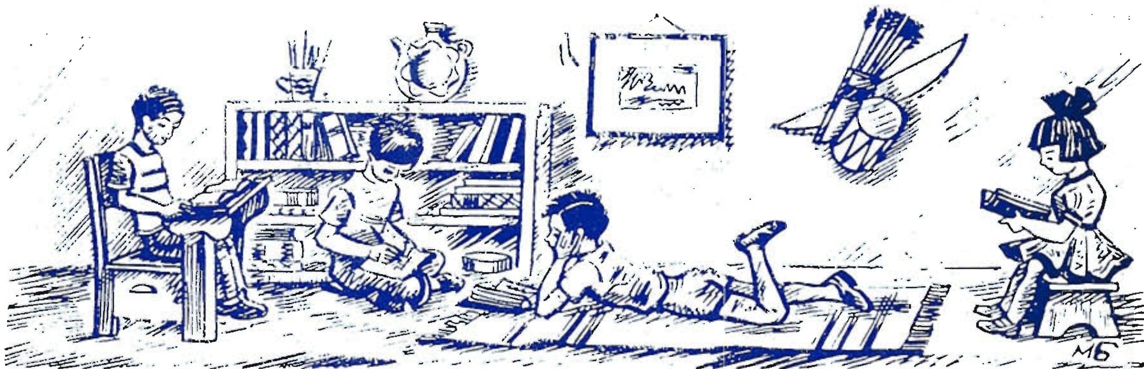
Роман ЗАВАДОВИЧ *Ілюстрація Мирона ЛЕВИЦЬКОГО*

БУДЕМО ЧИТАТИ

**У млі дрімає далеч синя,
Пожовкли трави, листя, ліс,
І золотисте павутиння
Обмотує вершки беріз.**

**І в місті, в парку в'януть квіти
І кажуть сонечку: „Прощай!"
В ставку не ловлять рибок діти,
Затих на клюмбах водограй.**

**Та нам не піддаватись тузі,
І на негоду в нас є лік:
Давайте книжку, милі друзі!
Хай мудрість славиться повік!**

Ганна ЧЕРІНЬ *Ілюстрації Любослава ГУЦАЛЮКА*

Листування

(Присвячую 6-ій клясі Школи Непорочного Зачаття в Дітройті)

Одного разу вчителька 6-ої кляси запитала учнів:

— Діти, чи хотіли б ви листуватися?

— Так, так! відповіли діти одноголосно. — А що для цього треба робити?

— Писати листи.

— Тоді ми не хочемо. Це важко.

— Мені від листів дуже болять руки, — відповіла одна дівчинка. — У мене артрит.

— Артрит? — здивувалася вчителька. — Він буває в старших людей, а не в таких, як ти. А скажи, як ти на гойдалках розганяєшся або за гілляки чіпляєшся, в тебе руки теж болять?

— Ніколи!

— Ну, то в тебе ніякого артриту нема. А я вже була перелякалася, хотіла швидку допомогу викликати.

— Пані вчителько, — запитав один дуже поважний хлопець. — А чи можна листуватися так, щоб отримувати листи, але не писати? Я міг би відповідати телефоном.

— То не було б листування. Листування є для того, щоб вчитися писати й читати, щоб привчатися до доброго поводження й порядку. Без листування може жити на світі тільки песик і кіт, та й то ми не знаємо, чи вони не пишуть один одному листи.

— Я питався нашого Мурка, — завважив Андрійко, — і він мені два рази нявкнув, отак: ,,Мр-няв! Мр-няв!" Його мовою це означає ,,так".

— До кого ж це він листи пише? — недовірливо підкинула Ната.

— До сусідської киці. Але вони частіше просто зустрічаються в дворі і всі свої справи обговорюють нявканням та мурчанням.

— Годі про котів, — зупинила їх вчителька. — Листуватися потрібно. Якщо б ви навіть не хотіли, то я вам це даю як шкільну працю.

— Ну що ж, хоч болітимуть мені руки, доведеться помучитися, — зідхнула дівчинка з ,,артритом". — А кому ми будемо писати? Може мамі й татові?

— Напишіть до тієї письменниці, чий твір ми вивчали в клясі.

— А про що? — запитав Данко.

— Таж про себе, про свою клясу, про те, що ви робите й любите.

— Я люблю дивитись на телевізор! — з гордістю заявила найкраща дівчинка в клясі.

— І я! І я! — піднявся ліс рук.

— Як ви про це напишете письменниці, вона подумає, що ви не вчитесь, а цілий день ,,телевізуєтесь".

— Не цілий день, — зауважила Джульєта. — Ми цілий день у школі.

— На жаль... — зідхнув хтось потихеньку й заховався, щоб учителька не впізнала.

— Ні, ми будемо писати, що ми дуже чемні.

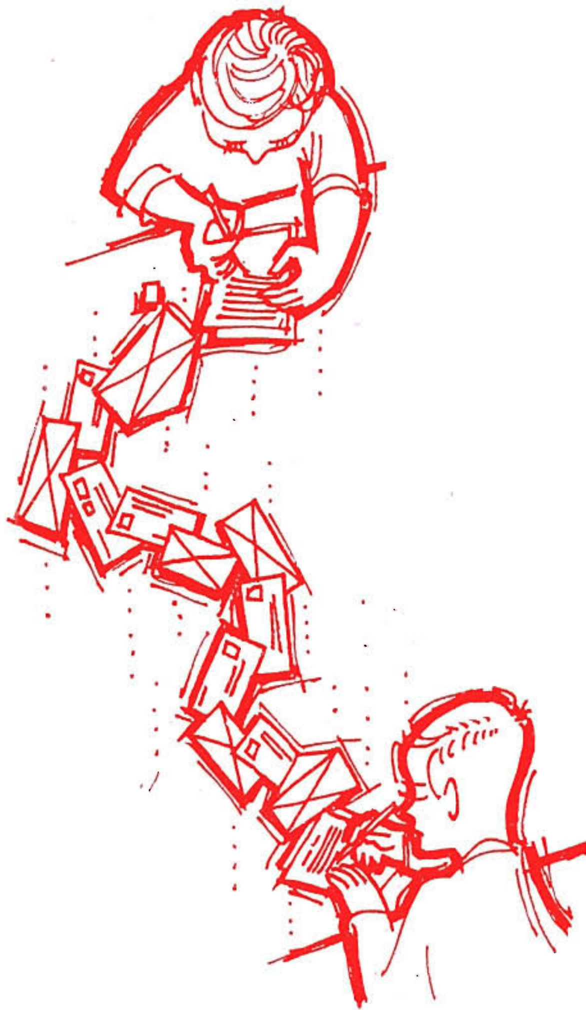
— А потім підемо сповідатися до отця пароха за те, що кажемо неправду.

— Знаєте що, — втрутилася вчителька. — Пишіть правду. Пишіть і про телевізор, і про всі ваші витівки, але не забувайте й добрим похвалитися: ви ж таки розумні діти, кращі з українських дітей, бо йдете до української цілоденної школи, щоб бути між своїм народом. І я певна, що за це письменниця вас полюбить. А покищо вона попрохала вас про дещо запитати: хоче знати про вас ще перед тим, як вас побачить.

Вчителька роздала всім аркуші паперу з запитаннями, на які діти мали відповісти.

— Але пишіть правду, — попередила вчителька — що б там не було. Бо мушу вас попередити, що ця письменниця відразу відгадає, де правда, де неправда.

Діти написали свої відповіді й віддали вчительці.

— Добре, я це перешлю письменниці.

В далекому Чікаґо поштар приніс письменниці великий пакунок листів. Як же вона зраділа: — Це листи від моїх дітей! Зараз же буду читати! Ось вона розкрила перший лист. Там були відповіді на питання.

— Ким би ти хотів бути тепер?

— Збиточником.

— А ким би ти хотів бути, як виростеш?

— Ще більшим збиточником.

— Ану, почитаю, що інші пишуть.

Відкрила другий коверт.

— Які твої найкращі ознаки?

— Я збиточник число один в нашій клясі.

— Які книжки любиш читати?

— Про збиточників.

— Хто твої найкращі приятелі?

— Збиточники.

— Що ти найбільше любиш робити?

— Збитки.

— Що б ти хотів отримати в подарунок від святого Миколая?

— Авто, цяцькове або справжнє, літак, електронного робота і все, що в його торбу вміститься.

— І думаєш, що святий Миколай тобі принесе подарунка?

— Думаю, що так. Покищо кожного року приносив.

— А за що б він мав дати тобі подарунка?

— За те, що я чемний.

———————

Пояснення-словничок: **швидка допомога** — first aid; **поводження** — conduct, manners, behavior; „**телевізуєтесь**" — жартівливе слово, це те саме, що „дивитесь на телевізію"; **витівка** — вигадка, штука; **збиточник** — пустун, шибеник.

Роман ЗАВАДОВИЧ *Ілюстрація Марти ГУЛЕЙ-ЛЕҐЕЦКІС*

ГАННА ВИШИВАЄ

Срібна голка, біла канва
І ниток барвистий рій —
Вишиває мала Ганна
Ще й як гарно, Боже мій!

Не сорочка це, а слава,
Задивується ввесь світ,
Буде Ганя, наче пава
Або мов троянди квіт.

Навіть сонце не впізнає,
Зиркаючи з висоти:
„Хто це, зірка? — запитає —
Та ні! Ганночко, це ти!"

ЮРЧИК РОЗМОВЛЯВ ІЗ ГЕТЬМАНОМ САГАЙДАЧНИМ

Юрчик був круглий сирота. Його батько служив у козацькому війську за гетьмана Наливайка і згинув у поході проти татар. Мама вмерла зовсім молодою під час пошести.

Юрчик виховувся у свого діда і баби у Львові, на Підзамчі. Дід Петро за молодих літ також козакував на Січі і вернувся додому без одної ноги. Годі вже було думати про козакування. Він одружився, став ковалем, коло хати збудував кузню і так скромно проживав.

Юрчикові було в діда дуже добре. Мав уже сім років. Весело бігав по садску, по городі, заходив у недалекий ліс, збирав для бабуні суниці, малину або гриби. Забігав на гору, де стояв замок князя Льва, звідки було видно далеко-далеко на всі сторони. Дід не раз розповідав йому, хто був князь Лев, хто були такі козацькі кошові, як Байда-Вишневецький, Ружинський, Наливайко чи Лобода. Юрчик уже знав, що тепер на Січі є гетьманом Петро Конашевич, прозваний Сагайдачним, що він походить з-під Самбора, недалеко віді Львова.

Юрчик був дуже цікавий хлопчик.

Деколи приходив до діда добрий знайомий, Охрім Буня, член Успенського Братства. Розмовляли про те, що нового у місті, про школу і шпиталі, що їх заснувало братство, а найбільше про те, що діється у світі. От Охрім раз і каже:

— Польський король готується на нову війну проти турків.

— Видно, у Варшаві забули, як недавно під Цецорою турки розгромили польське військо, — відповів дід Петро.

— Тепер поляки не підуть самі проти турків, — сказав Охрім. — Король закликає на поміч українського гетьмана Сагайдачного з усім козацьким військом.

— Як прийде Сагайдачний, то можна буде виграти війну, — каже дід.

— Завтра сподіваються приїзду до Львова гетьмана Сагайдачного з козаками, — сказав Охрім. — Гетьман напевно буде на Службій Божій у Волоській церкві.

Малий Юрчик пильно слухав, що говорив дід з гостем, а як гість пішов до дому, Юрчик не видержав і каже:

— Дідусю, я хочу бачити нашого гетьмана. Поведіть мене туди, куди він буде проїжджати.

Дід ще не вспів відповісти, як втрутилася баба:

— А в що ти, Юрчику, одягнешся, коли в тебе, крім сорочини і пояска, нічого іншого нема?

— Справді морока! — сказав дід. — У нас улітку діти не носять іншої одежі. А в самій сорочині годі! То вже, Юрчику, вибачай. Не побачиш тепер гетьмана. Може колись пізніше...

Юрчик заплакав: — Я хочу, я му...му...му...шу бачити гетьмана...

Задумався дідусь, задумалася бабуся, жаль їм було внучка.

— Стривай, щось видумаємо.

І дід пішов до комори. Виніс звідти козацькі чоботи, червоні козацькі штани, жупан та шапку з зеленим дном і з китицею.

— Приберемо тебе на козака! — каже дідусь, і вже обидвоє з бабусею сміються.

А в малого Юрчика аж очі сіяють з радости: він буде козак.

Надів дід на внука насамперед штани. Сягнули Юрчикові аж під пахи. Дід прикріплював їх через плечі мотузками. Мотузки накрив зеленим жупаном. Жупан, хоч був короткий, сягнув Юрчикові аж до п'ят. Потім поклав шапку. Шапка заслонила Юрчикові очі. Та дідусь якось порадив: підложив у шапку стару хустину, і шапка трималася над очима. Потім дідусь підперезав зверху жупан ремінним поясом, підтягнув його і жупан держався нижче колін, так що було видно чоботи.

Юрчик стояв гордо і дивився на себе. Але по хвилині пригадав собі щось дуже важливе.

— Дідусю, а шабля де?

— Твоя правда, — каже дідусь. — Козак без шаблі — не козак!

Він пішов знов у комору і виніс звідси криву шаблю. Почепив унукові до пояса. Юрчик не журився, що ручка шаблі сягала йому аж до вуха.

— Козак, справжній козак! — похвалив дід.

— Козак на диво! — додала втішно бабуся.

На другий день уранці дід і баба приодягли Юрчика по-козацькому. Дід узяв його за руку і пішли.

— Піддержуй шаблю по середині! — сказав. — Ти ще не доріс до шаблі.

Спинилися коло хвіртки в мурі біля Руської вулиці. Тут було вже чимало людей.

— Ми ще прийшли на час, — каже дідусь.

Обидва пристали до гурту. Аж ось хтось каже:
— Їдуть уже, їдуть!

Від башти на валах піднялася курява, а з неї виїхало кілька вершників. На переді їхали два поважні козаки. Дід зараз пізнав гетьмана.

— Той з правого боку з довгою бородою — це гетьман Сагайдачний, — пояснив дідусь Юрчикові. Юрчик уп'ялив очі в гетьмана. Як гетьман під'їхав ближче, вся громада заволала: „Слава! Слава!" А Юрчик і собі тоненьким голоском: „Слава, слава!".

Гетьман зняв шапку і вклонився.

— Здорові були, дорогі!

Раптом погляд його зупинився на Юрчикові.

— А що це за козарлюга такий? — запитав з приязною усмішкою.

Тоді виступив дід Петро.

— Це мій унук, ясновельможний пане гетьмане!

— Гарний хлопчик! — сказав гетьман і заговорив просто до хлопчика.

— Як тобі на ймення, великий козаче?

— Юрчик! — відповів той голосно і сміло.

— Чи ти вже ходиш до школи?

— Ні, — відповів дід за внука. — Він круглий сирота, батько згинув у поході на татар.

Тоді гетьман звернувся до громади.

— Чи є тут хтось із школи Ставропігійського Братства?

— Є! — відповіли міщани.

— Прийміть хлопця у вашу школу, а я за нього заплачу.

Тоді гетьман знов запитав Юрчика.

— А чим би ти хотів бути — священиком, учителем чи козаком на Січі?

Юрчик відповів поважно.

— На Січ то я напевно піду, а як звідти вернуся, то буду ковалем, як є тепер мій дідусь. Буду для козаків зброю кувати, щоб мали чим воювати.

— Славно, козаче! — голосно сказав гетьман. — Славно! Бувай здоров! Рости на радість дідусеві й усій нашій Україні!

Коні рушили з місця, і весь почет гетьмана в'їхав у мури Львова.

Юрчик і дідусь з великою втіхою вернулися додому. От, мав що розповідати Юрчик своїй бабусі про розмову з гетьманом!

Юрчикові сповнилося те, чого він бажав. Зразу вчився у братській школі у Львові, потім був козаком на Січі і там дослужився курінного отамана. Як дід умер, Юра став на його місце ковалем і то, навіть, цехмайстром, головою над усіми ковалями. Виливав він кулі для козаків за гетьмана Богдана Хмельницького.

За журналом „Світ дитини"

Примітка: Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний умер від ран під час війни з турками. В 1982 році сповниться 360 років від його смерти.

Пояснення-словничок: **похід** — тут воєнна виправа (expedition); **пошесть** — epidemic; **кузня** — ковальський варстат (smithy); **хошовий** — також **гетьман,** військовий командант у Запорізькій Січі, козацькій твердині на Дніпрі: **Успенське Братство** — товариство львівських міщан-ремісників, що було при церкві Успення Богородиці (Волоській) і утримувало також школу; **морока** — турбота (trouble); **китиця** — дармовис (tassle); **п'ята** — heel; **ручка** — тут hil; **вали** — тут укріплення (fortification); **башта** — вежа (tower); **вершник** — horseman; **курява** — пил, порох (dust); **заволати** — голосно закричати (to shout); **ясновельможний** — такий був титул українського гетьмана; **почет**, од. відм. почту (escort); **цехмайстер** — голова ремісничої унії — цеху

БІБЛІЙНА ЗАБАВА

Юрчик каже до своєї молодшої сестрички, що дістала від тітки гарне яблучко.

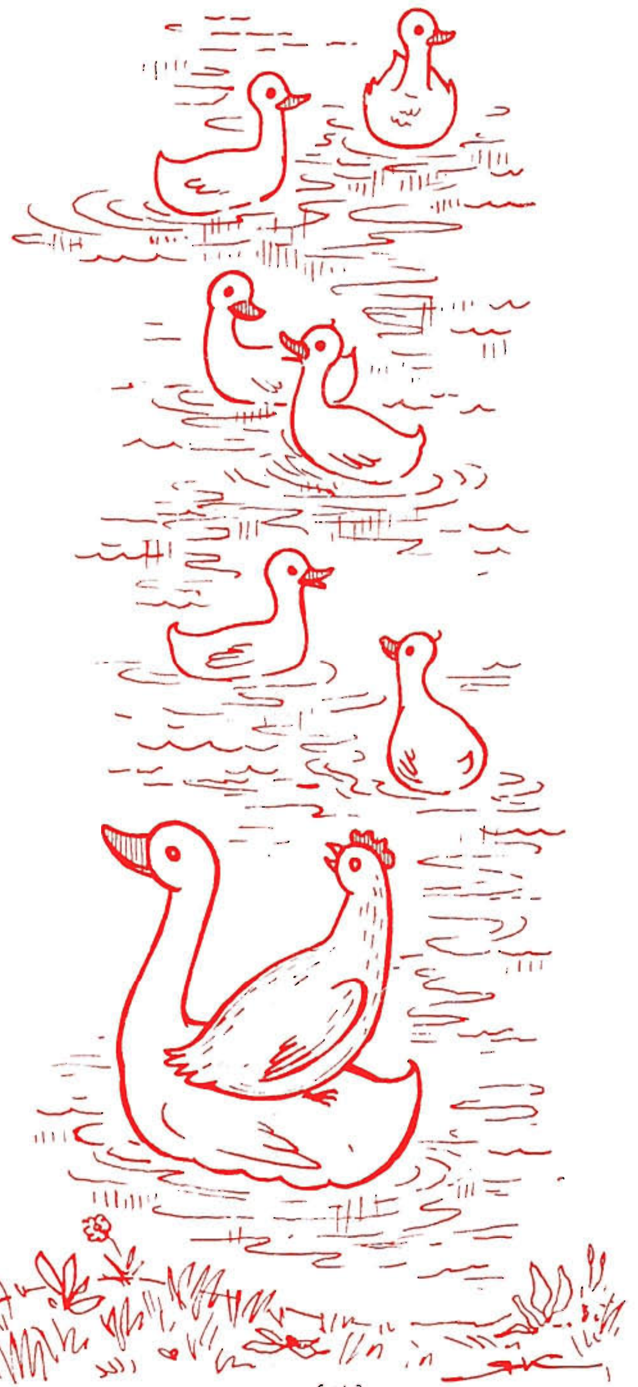
— Ходи, Ганнусю, будемо бавитися в „Адама й Єву!"

— А як будемо бавитися? — питає цікаво Ганнуся.

— Ти будеш Євою і даси мені яблуко, а я, Адам, з'їм його!

СУСІДСЬКА ПРИСЛУГА

(Ілюстрація Яреми Козака)

**Раз курочка на яйцях качачих сиділа
(Бо в господині качки не було).
Качата вивелись, та вдержати не сила,
На став одно за другим поплило.**

**А квочка-мати ходить, нарікає,
Качат до себе кличе, та дарма,
Качата втішно по ставку гуляють —
А мати їх на березі сама.**

**Враз гуска виплила до неї з-за лозини,
До квочки каже: „Курочко, іди,
На беріжку сідай мені на спину,
Бо знаю, що боїшся ти води.**

**Тебе буду я по ставу носити,
Щоб була близько діточок своїх,
Бо мама мамі мусить пособити,
Без помочі тебе лишити — був би гріх..."**

**І квочка гусці дуже-дуже вдячна,
Бо хто не був би вдячний за таке?
Сидить на спині, квокає качатам,
А гуска втішно ґеґає: ґе, ґе!**

За Юлієм Штурмом

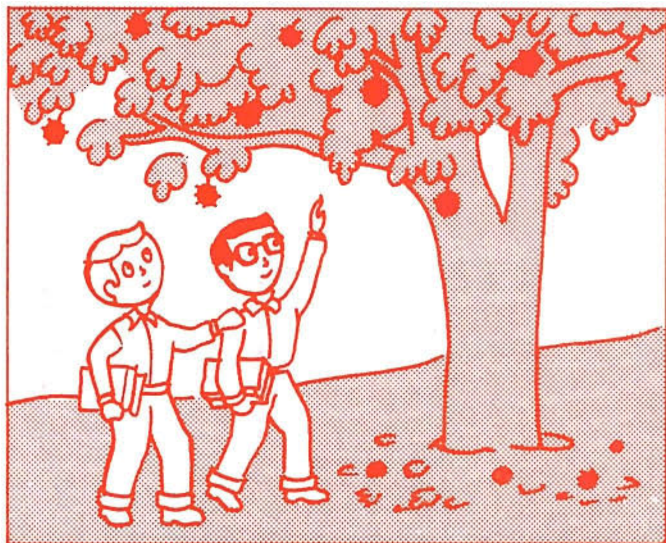
Спина — back; **пособити** — помагати.

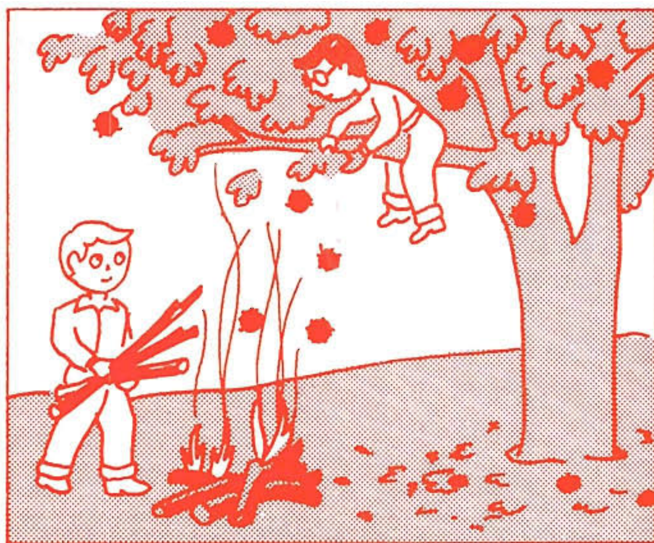
Текст: Валентина ЮРЧЕНКО

Ілюстрації: Іван БРИКОВИЧ

Веселик-Лясь

Осінь котить в ліс і поле,
Лясь і Луць ідуть зі школи,
Луць на дерево поглянув:
— Лясю, скільки там каштанів!
Спечемо їх на вогні —
Будуть добрі та смачні!

Лясь сухі тріски збирає,
Ватру швидко розкладає,
Луць каштани рве уміло,
У вогонь вкидає сміло.
— Славно буде, — Луць регоче, —
Поласуємо досхочу!

Носить Лясь тріски із бору, —
Йде вогонь все вище вгору,
Вже ведмідь у дзвін на вежі
На сполох б'є, на пожежу....
Репетують звірі в горі:
— Нам загибель в ріднім борі!

А ведмідь кричить: — Сюди!
Треба з озера води!
Воду всі гуртом носили
І пожежу загасили.
Каже Лясь: — Не можна, брате,
Із вогнем так жартувати!

каштан — chestnut

МИХАЙЛИК І ТРИСТА КАРБОВАНЦІВ

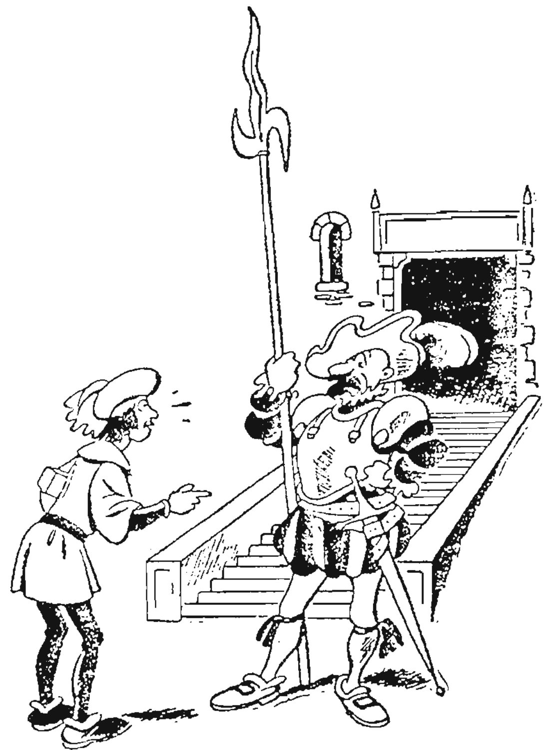
(Казка)

За давніх часів жив собі в Бучачі, коло старовинного замку, багатий господар. Мав він сина, що Михайликом звався. Михайлик був добрий хлопець,мав ніжне серце, але був такий недотепа, що кожний міг його обдурити.

Раз батько дав йому сто карбованців і загадав піти на базар та купити овець.

Дорога йшла через ліс. Іде Михайлик узліссям і бачить, що на пеньку сидить русалка і бавиться з жучком, який виграває на малесенькій гітарі. І так гарно грав, що й найкращий музика не вмів би краще заграти. Михайлик зупинився і заслухався, очарований цією музикою.

— Чи не продала б ти мені цього музику? — запитав по хвилині русалку.

— Якщо даси мені сто карбованців, музика буде твій! — відповіла русалка.

Михайлик без надуми добув сто карбованців і дістав на власніть жучка та ще й з гітарою.

Уявіть собі, як розгнівався батько, коли про це довідався! Михайлик хотів виправдатися, але батько не слухав виправдання, тільки суворо скартав його. А тоді дав Михайликові інших сто карбованців і вирядив на базар купити овець.

І знов Михайлик пішов тією самою дорогою, що перше. На узліссі, на тому місці, де грав жучок, сиділа інша русалка і бавилася з мишкою. Мишка танцювала — але як чудово танцювала! Ніжками перебирала, вихилясами йшла, так що найкращий танцюрист не вдав би такої штуки. Михайлик зупинився і став приглядатись до мишки, а далі питає русалку:

— Чи не продала б ти мені цю танечницю?

— Даси мені сто карбованців — і мишка буде твоя!

Михайлик дав сто карбованців і дістав мишку-танечницю.

Можете сообі уявити, як розсердився батько, коли про це довідався! Узяв ремінного пояса і погрозив Михайликові. А тоді ще раз дав йому сто карбованців і звелів піти на базар та купити овець.

В лісі на тому місці, де грав жучок і танцювала мишка, сиділа ще інша русалка і бавилася з цвіркуном. Цвіркун так гарно виспівував, що йому не дорівняв би і найліпший співак. Михайлик зупинився, слухав зачарований, а далі питає:

— Чи не продала б ти мені цього співака?

— Даси мені сто карбованців — то цвіркун буде твій!

Михайлик заплатив сто карбованців і дістав того співака.

Не можна собі уявити, як розсердився батько, коли про це дізнався! Йому урвався терпець, і він прогнав Михайлика з дому. Михайлик забрав з собою свої тваринки — жука-музику, мишку- танечницю і цвіркуна-співака та й пішов світ-за-очі.

Іде — іде — іде. Перейшов Карпати і опинився на українськім Закарпатті.

Там, у місті Хусті, жив великий багач. Він походив з родини, яка за часів гетьмана Богдана Хмельницького переселилася з-над Дніпра на Закарпаття. Називався він Прокіп Неуступа. У нього була дочка-одиначка, Калина.

Вже кілька літ Калина нездужала на меланхолію; в'янула з дня на день, і ніщо в світі не могло

розрадувати її сумовитого серця. Батько був у розпуці, дивившись, як марно чахне його одиначка. Він обіцяв кожному, хто її розвеселить і вилікує, віддати Калину за жінку.

Довідався про це наш Михайлик. Подався він на двір цього Неуступи.

Приходить під браму, а там здоровенний вартовий з галябардою в руці заступив йому дорогу. Михайлик розповів вартовому, що він хоче розвеселити дочку Неуступи. Тоді вартовий пропустив Михайлика і показав, куди йти.

Калина лежала на постелі, бліда і виснажена з утоми і від безсонниці. Михайлик підійшов до неї, добув коробку, а з неї вискочили три тваринки. Жук почав грати на гітарі, мишка танцювала, а цвіркун співав. Калина раптом наче відродилась, стала сміятись і здавалося, що ніколи не перестане. Тваринки так сподобалися Калині, що вона забула про свою тугу та про біль серця. Личко в неї стало рожеве, і вона ціла сповнилася життям і радістю.

Не можна собі уявити, як зрадів Прокіп Неуступа і як дякував Михайликові за те, що вилікував Калину.

А за дев'ять днів відбулося весілля Михайлика з Калиною. На весілля запросили і Михайликового батька, і він сказав усім гостям:

— Мій син недарма видав триста карбованців!

А жук, мишка і цвіркун жили при молодих господарях довгі роки і часто розважали їх своїми концертами.

Опрацював М. Островерха.

Пояснення-словничок: **недотепа** — тюхтій (muff); **обдурити** - to deseive, to swindle; **базар** — market; **карбованець** — український гріш, як в Америці чи Канаді доляр; **загадати** — наказати; **узлісся** — край лісу; **жук** — beetle; **виправдуватися** — to excuse oneself; **картати** — to reproach; **цвіркун** — criket; **урвався терпець** — patience gave way; **галябарда** — довге ратище з насадженою на нім сокирою; **мелянхолія** — душевна хворість з нудьгою-сумовитістю; **в'янути — чахнути** (to fade away, to wither); **безсонниця** — sleeplessness; **тварина** — animal; **виснажитися** — to be exhausted.

(Ілюстрація Якова Гніздовського)

Похожав собі півник по городі і співав свою пісню: — Кукурікууу!

Почула півника лисиця. Прибігла до нього й каже:

— Ах, як ти чудово співаєш, півникукогутику!

— Направду, чудово співаю? — питається півник.

— Прекрасно, дуже гарно, але твій батько ще краще співав. Та він при співі замикав усе очі.

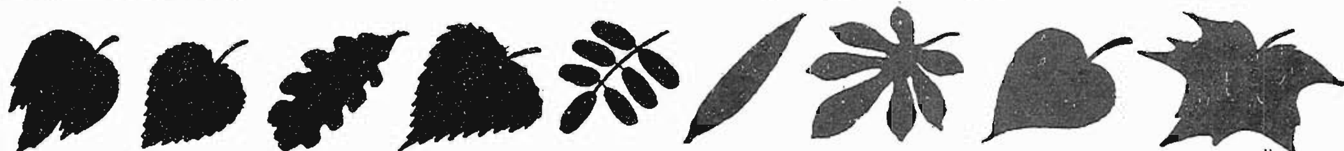
— А невже і я краще співав би, якщо б замкнув очі?

— Спробуй!

Півник замкнув одно око й заспівав: — Кукурікууу!

— О, тепер багато краще. Та коли б ти замкнув і друге око, то заспівав би ще краще, як твій покійний батько.

Зрадів такою похвалою півник, замкнув очі, а лисиця — хап! — стиснула його зубами за шию та й потягла сердешного до лісу своїм діткам на снідання.

Валентина ЮРЧЕНКО

Ілюстрація Яреми КОЗАКА

КАЗКА ПРО ТРЬОХ СИНІВ

Недалеко, край села,
Мати з дітками жила.

Троє хлопців, як горіхи, —
Мамі з ними досить втіхи

Та й турботи теж чимало
Бідна мати з ними мала.

Старший звався Торохтій,
А середній — Вередій,

Наймолодший був малий,
Називався він Вертій.

Торохтій — цікаво знати —
Не умів ніяк мовчати,

Говорив він без упину,
Без спочину, цілу днину,

Він базікав без угаву
Без потреби і без справи,

А, щоб хлопця вгамувати,
Клопоталась бідна мати —

Все варила й готувала,
Їсти синові давала,

Щоб помовчав хоч хвилину,
Не базікав цілу днину.

Вередій любив поспати,
Ще й любив вередувати, —

Тре ліниво сонні очі:
— Це не добре! Те не хочу!

Все було не до вподоби
Для примхливої особи —

Їжа, одяг, забавки,
Праця, школа і книжки.

А Вертій був всюдисущий
І скакун непосидющий,

Невгамовний був вертун,
Забіяка і пустун —

Тут підскочить,там крутнеться,
Навкулачки з братом б'ється,

То горнятко перекине,
Книжку братову закине,

З плоту витягне кілок
Розжене курей, качок,

А як піде до бабусі,
Все у хаті буде в русі:

То кота Мурка ганяє,
Бабин стільчик поламає,

То м'ячем він б'є завзято, —
Догори ногами хата.

Потім клопіт бідній бабці —
Цілий день шукати капці.

В мами праці є доволі,
В хаті лад — сини у школі,

А як прийде хлопців троє,
Враз коміть-все-головою.

Милий Боже, що зробити,
Як їх розуму навчити?!

Мамі з думкою такою
Й уві сні нема спокою.

Ніч прийшла, поснули діти,
Час і мамі відпочити

Від турбот і від синів —
Ніч накличе гарних снів...

В хаті темно, дивна тиша,
Не шкребеться навіть миша,

Мати спить і сплять сини, —
Попід вікна ходять сни.

Місяць виткав із проміння
Чудернацьке те створіння,

Світляну якусь примару
З бородою, наче хмара.

Світляний той бородай
Завитав у людський край.

Крізь вікно, в малу хатину
Місяць промінь ясний кинув,

Увійшов з ним безшелесно
Бородай, дідунь чудесний,

Бачить — хлопці, як горіхи,
Мамі клопіт, а не втіха.

Торохтій розплющив очі,
Чує — хтось його лоскоче,

Бачить — хто ж це перед ним
З оком дивним, світляним,

Із страшною бородою,
Срібно-сивою, густою?

Торохтій мовчить — ні слова.
— Чув про тебе, — дід промовив, —

Торохтиш щодня, щодуху, —
Людям всім зболіли вуха,

Цілий день верзеш дурниці,
Мелеш всякі небилиці.

Кара є на це така —
Вкоротити язика!

Вередій почув розмову,
Очі тре і теж — ні слова.

— З тебе теж я, Вередію,
Примхи вигнати умію, —

Ти багато коверзуєш,
Рідну маму не шкодуєш.

Як не кинеш ці дурниці,
Їсти будеш ти... гірчицю!

Тут Вертій підскочив в ліжку,
Він також злякався трішки.

Ось дідунь вже перед ним,
З оком дивним, світляним:

— Гей, Вертію, слухай! Чуєш?
Ти, бешкетнику, пустуєш,

Шкоду робиш, де не глянеш.
Якщо ти не перестанеш,

То для злагоди й спокою
Станеш... дзиґою верткою.

Зник дідусь, запала тиша,
Кожен з хлопців ледве дише,

Місяць зник, зайшов за хмари
І сховав проміння чари.

Попід вікна бродять сни,
Спить матуся, сплять сини...

Торохтій мовчить — ні слова.
— Чи дитина нездорова?

Маму зранку все дивує —
Вередій не вередує,

* * *

Сходить рано тепле сонце,
Заглядає у віконце.

Розігнавши дивні сни,
Встала мама і сини.

Що за диво — в хаті тихо,
Чи не скоїлося лиха?

Їсть він кашу, як ніколи,
І спокійно йде до школи;

І Вертій теж не збиткує,
Мама хлопчика й не чує...

Наче всі переродились,
Помудрішали й змінились!

Мати думала-гадала,
Що б це диво означало?

Де ж їй знати, що в хатину,
Коли місяць промінь кинув,

Завітав той Бородай
І поклав турботам край!

———

Пояснення-словничок: **Торохтій**, той що торохкотить, базікає (to chat, to prate); **коміть** — догори ногами; **гірчиця** — mustard, але тут означає: гірку неприємність; **дзиґа** — whirling; **примха** — whim, caprice; **без справи** — тут: недоречно (inopportunely); для **примхливої** (capricious) **особи** — себто для вередія; **всюдисущий** — omnipresent; **вертун** — gidget; **навкулачки битися** — to box; **створіння** — creature; **примара** — ghost, phantom; **верзти** — to talk nonsense; **вкоротити** — to cut; **бешкетник** — brawler, hooligan.

Роман ЗАВАДОВИЧ

Ілюстрація Марти ГУЛЕЙ-ЛЕҐЕЦКІС

ПЕТРИКІВ МЛИН

Петрик майстер хоч куди,
Справна в нього, знай, рука —
Він на річці, на воді
Збудував собі млинка.

У маленькім тім млині
Є лотоки дощані,
Є колеса, кіш, корито —
Лиш мели пшеницю, жито.

Батько радісно всміхався,
Що такий у нього син —
Щоб здоровий лиш ховався,
Він збудує справжній млин.

———

Лотоки — дерев'яне корито, яким вода спливає на колесо млина (mill-race, raceway); млинський **кіш**, звідки зерно сиплеться під жорна (millstone).

І РОСЛИНИ ДБАЮТЬ ПРО СВОЇХ ДІТЕЙ

Не тільки люди дбають про своїх дітей, піклуються ними і виховують їх. Подібне бачимо і у тварин. Мама-кітка чи мама-собачка дбає про поживу для своїх малят, вчить їх, як самим здобувати поживу, а в небезпеці боронить їх перед ворогом, не раз наражаючи власне життя.

Дбають про своїх дітей також рослини, бо й вони є частиною живої природи, приймають поживу, ростуть і множаться. Зразу цвітуть, з цвіту твориться плід, а в плоді постає насіння, яке розсівають різними способами, і про це буде коротка розповідь у цій гутірці.

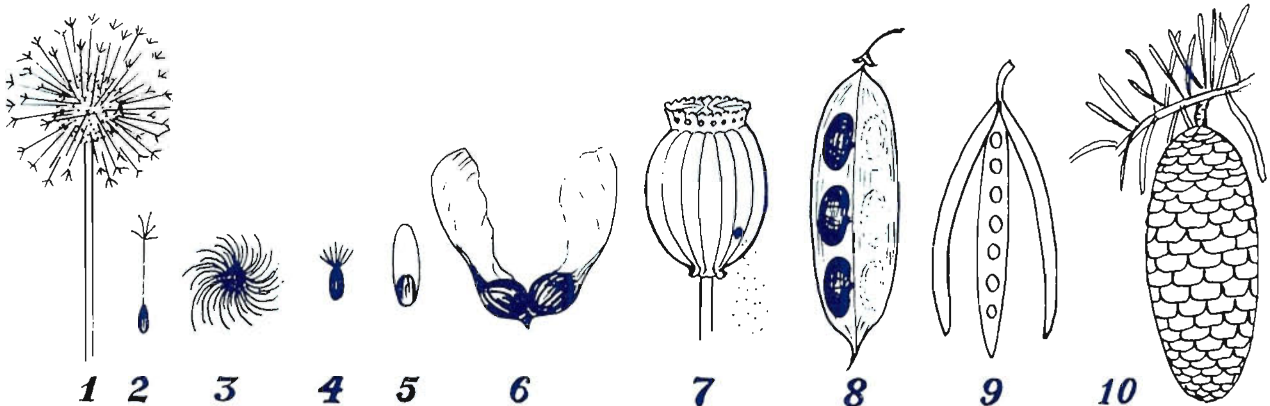
Вже ранньою весною можемо побачити на місцях, де росте трава, жовті квітки рослини, що називається кульбаба. Якщо у вас біля хати є городчик, то на ньому певно росте також кульбаба. Тато й мама нарікають на неї, бо мусять з нею боротися, себто викопувати її і нищити. Так роблять не лиш ваші батьки, але й усі сусіди. Чому ж тої рослини, що своїм цвітом віщує нам весну, люди не люблять? Коли б її не нищити, то по кількох роках на кожному клаптику землі росли б лиш кульбаби. Вони дуже скоро множаться і заглушують, себто не дають змоги розвиватися іншим рослинам. бо забирають їм з землі поживу. Кульбаби розсівають своє насіння дуже легко і мають його багато. З квітки постає плід у виді кульки чи м'яча (як рис. 1) з дрібненьким насінням, а кожне насіння має на тоненькім стовпчику пучок волосинок (як рис. 2). Коли плід і насіння дозріють, тоді кожне насіння відривається під подувом вітру і ,,літає'' в повітрі при помочі ,,парасольки'' чи ,,парашуту'' з волосинок, а врешті падає на землю. Там виросте з нього молода кульбаба. Такі рослини, що їх розсіває вітер, називаємо вітросівними. Усі вони мають відповідний пристрій: волосинки у кульбаби, бавовни, деяких будяків (як рис. 2, 3, 4) або одно чи два ,,крила'' (,пропелери'') у смереки чи клена (рис. 5, 6). Люди використовують волосинки насіння бавовни, роблять з них нитки, а з ниток тканинуматеріял для одягу (перкаль, котон).

Деякі рослини розсівають насіння на інший лад. Стручок гороху складається з двох половинок, які прикривають насіння-горошинки. Коли насіння доспіє, стручок висихає і скручується, при чому викидає насіння. Стручки гороху, що його плекають люди на городах, зривають зеленими, щоб приготовити з нього їжу, або зривають вже сухий, щоб їсти взимі та для висіву на весні. Подібні стручки, як горох, має капуста, (рис. 9), а фіялки, братчики, бальзаміни та подібні квіткові рослини мають насіння в ,,торбинках'', які відкриваються подібно, як стручки.

Насіння маку, яке додають до куті на Святвечір або до смачного маківника міститься в маківці, яку бачимо на рис. 7. Висипається воно з маківки дірочками в горішній частині маківки. Ця порода маку називається мак-шелест, бо насіння в маківці шелестить, коли потрясти маківкою. Та люди виплекали таку породу маку, що не має дірочок у маківці і насіння під подувом вітру не висипається. Якже тоді йому розсіватися? Допомагають у цьому птахи, головно синички. Сідають вони на маківку і дзьобиком пробивають дірку в долішній частині маківки. Мак сиплеться їм просто в дзьобик, але також і на землю. Насіння деяких рослин має гачки, якими чіпляється одежі людини або шерсти тварин і тим способом розсівається. Людина і тварина стараються позбутися їх, бо дразнять тіло. Не лиш корови, коні, кози і вівці, вертаючи з пасовиська, розносять таке насіння. Воно чіпляється кожної тварини.

Всі ці рослини, про які ми згадували тепер, називаємо самосівними, бо мають пристрої, які вможливлюють їм самим висіватися. Тварини, а зокрема птахи, розсівають насіння таких дерев, як черешня чи вишня, що мають м'ясисті плоди. Птахи з'їдають м'якуш, а тверду кісточку-насіння кидають на землю, де вона може прорости.

Насіння водних рослин розносить вода, а також птахи, що живуть на річках, ставах та озерах. Між пір'ям цих птахів затримується насіння водних

1. Плід. 2.Насіння кульбаби. 3. Насіння: бавовни, будяка (4), сосни (5), клена (6). 7. Маківка. 8. Стручок гороху, капусти (9). 10. Шишка ялиці.

рослин, і птахи переносять їх, перелітаючи з одного місця на друге.

Насіння рослин розсіває також людина — рільник чи фармер. Він висіває насіння збіжжевих рослин, як пшениця, жито, ячмінь, овес, гречка, кукуруза, та городових, а при цьому можуть нехотячи засіятися і некорисні рослини, якщо збіжжя не було очищене. Насіння збирають і висівають тоді, коли воно вже доспіле. Насіння живе в одних рослин лиш декілька днів, в інших — тижні чи місяці або й роки, як у збіжжевих рослин. Насіння шпилькових (чатинних) дерев, як смерека, ялиця, сосна дозрівають майже цілий рік. Цвітуть вони на весні. З цвіту розвивається плід, який називаємо шишкою (рис. 10), що має тверду луску. Протягом літа й осени під лускою розвивається насіння, яке зимує, прикрите лусками шишки, зліпленими живицею. На весні, під теплом сонячного проміння, луски розкриваються і насіння ,,вилітає'' в повітря або добувають його такі птахи, як дятель і криводзюб, а також білка-вивірка. При цій ,,операції'' не одне насіння падає на землю і виросте з нього нове дерево.

Рослини видають дуже багато насіння, але не кожне з них проростає, бо одно впаде на камінь або на суху-тверду землю, якої не може пробити корінчик, щоб брати з неї поживу. Навіть рослинка, яка вже почала рости, може загинути, якщо її заглушить сильніший сусід-бур'ян. Лиш ті, що впали на добру, родючу землю і не мають ворожих сусідів, можуть розвинутися і жити.

Дідусь Осип

———

Пояснення-словничок: **м'якуш** — тут: flesh of the fruit; **плід** — fruit; **кульбаба** — dandelion; **пристрій** — приладдя (device, attachment); **шишка** — cone; **бур'ян** — weed; **пучок** — cluster, fascicle; **стручок** — legume, shuck; **живиця** — gallipot.

Василь ДУБИНА

(Ілюстрація П. Холодного)

ЛІТАК

Гуркоче, ширяє
Над нами літак,
Під хмари злітає
Високо він так!
Пілотом на ньому
Мій дядько Тарас —
Він буде удома
З гостинцями в нас.
Дівчат він скликає,
На хлопців гука,
Дівчатам — цукорків,
А нам — літака.
Пілотами стати —
Це хлопців мета,
Високо літати
Над рідні міста,
Літати та пильно
Громить ворогів,
Щоб Київ став вільний,
Одеса і Львів.

Микола Щербак

(Ілюстрація М. Бутовича)

ВИВІРКА

Рано вранці Ростик пив
Молочко з горнятка.
Раптом вітер зашумів,
Хтось відслону відхилив,
Дивиться: звірятко!

— Мамо! Вивірка прийшла!
Та яка ж хвостата!
Он побігла до стола,
Стала серед хати,

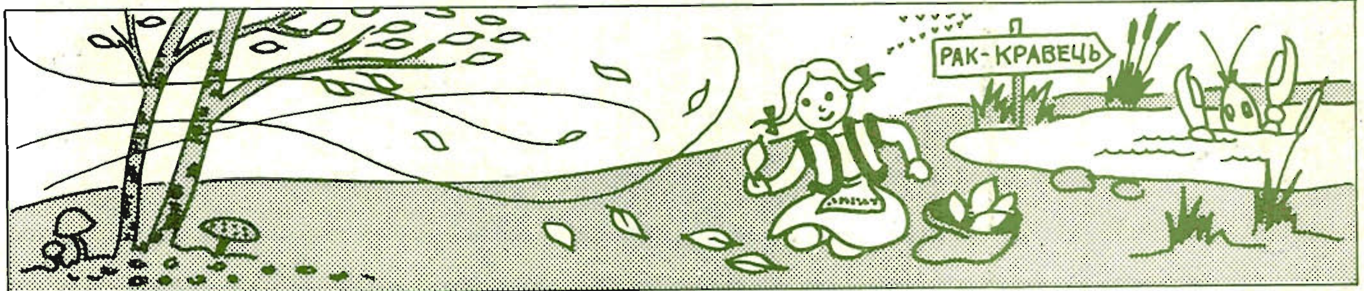
Лапки підняла на мить —
Чим же вивірку вгостить?!

У хлопчини на устах
Соняшна усмішка.
Він тихесенько устав
І подав горішка..

Текст Роман ЗАВАДОВИЧ

Ілюстрації Іван БРИКОВИЧ

Гоца Драла

Осінь листя золоте
Із беріз униз мече.

Вийшла з хати Гоца Драла,
Листя золоте збирала.

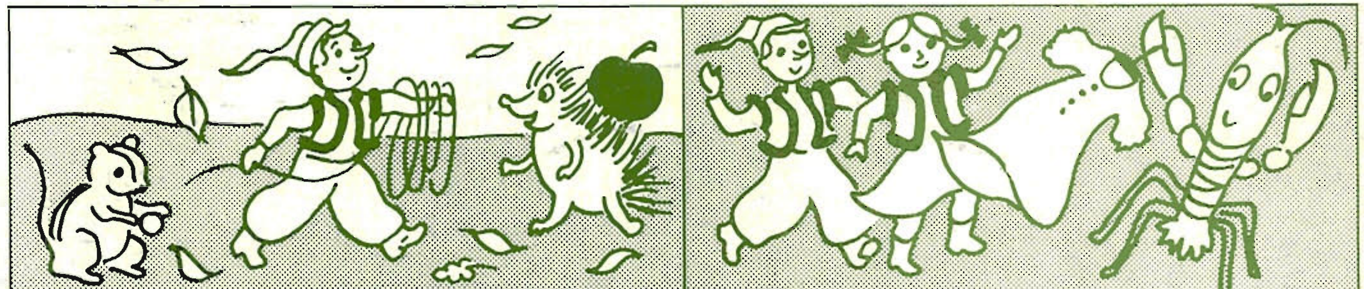
Йде до рака: „Маєш голку?
Золоту поший суконку!"

Рак на те: — Пошити знаю,
Та ниток уже не маю.

Просить Гоца: — Ромтомтоме,
Он живе павук знайомий.

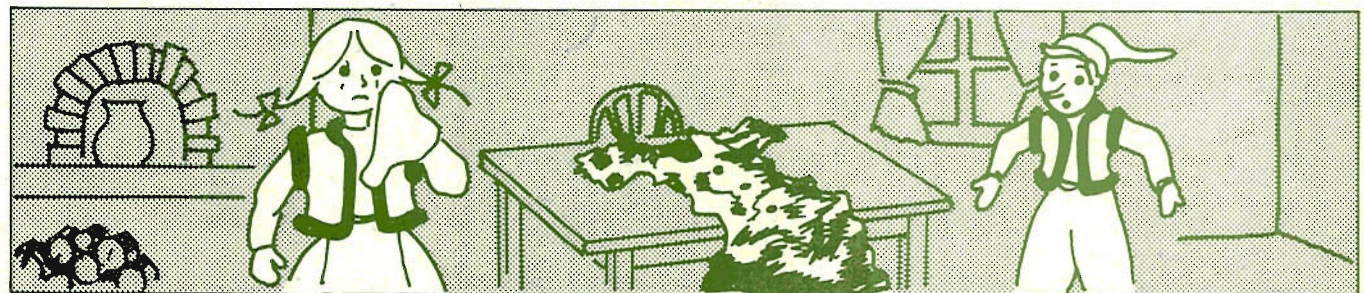
Ткач він славний — певно ще
Ниточки хороші тче.

Ґном дістав ниток аж п'ять,
Золотисті, аж блищать.

Рак суконку вшив предивну
Мов на справжню королівну.

Гоца втішна: — До кертиці
Я піду на вечерниці.

Та суконка небувала
Полиняла і зів'яла.

Гоца в плач: — Усе пропало,
Золото іржею стало.

Ромтомтом на те прорік:
— Почекай на другий рік!

Мече (від метати) — кидає; **ржа, іржа** — rust; **прорік** — промовив, заговорив; **тче** — від ткати (weawe)